Onderzoeksplatform middelengebruik 5 november 2019.
Synthese wereldcafé. Belangenconflicten in onderzoek, praktijk en beleid.

Via de methodiek van het wereldcafé werden in 4 groepen van telkens 4 à 5 deelnemers meningen, inzichten en suggesties uitgewisseld over het thema belangenconflicten in onderzoek, praktijk en beleid. Er kwamen drie vragen aan bod:

1. Wat zijn de nadelen van samenwerking met de industrie?
2. Wat zijn de voordelen van samenwerking met de industrie?
3. De voor- en nadelen afwegend, wat zijn voorwaarden om samen te werken met de industrie?

1. Wat zijn de nadelen van samenwerking met de industrie?

De belangen van de industrie zijn tegengesteld aan die van gezondheidsactoren en onderzoekers.

De industrie heeft een eigen agenda. Als onderzoeker en gezondheidsactor moet je er rekening mee houden dat die mee bepalend kan zijn. Als de industrie zich engageert gaat het vaak om "window dressing". Hun imago blijft belangrijk alsook het winstoogmerk. Het risico bestaat op het verspreiden van verdoken boodschappen. Deze zijn niet gericht op gezondheidspromotie, maar op winstverhoging. Vaak gaat dit ook gepaard met een versterking van het merk.
En wanneer ze gemeengoed worden, wordt er vaak minder kritisch naar gekeken. Bv. de BOB-campagne – veel drinken is aanvaardbaar zolang je maar niet rijdt: op vlak van verkeersveiligheid is de boodschap positief maar naar volksgezondheid toch minder.
Soms kunnen standpunten van industrie, gezondheidsactoren en onderzoekers ogenschijnlijk overeenkomen maar worden die ingegeven door tegenstrijdige belangen. Bv. zowel de gezondheidssector als de Belgische federatie van de sector wijn en gedistilleerde drankenzijn voorstander om de wettelijke minimumleeftijd voor het drinken van alcohol op 18 jaar vast te leggen. De gezondheidssector ijvert hiervoor vanuit een gezondheidsperspectief. Voor de Belgische federatie van de sector wijn en gedistilleerde dranken draagt dit vooral bij aan een positief imago en heeft dit een minimale impact op winst. Sterke drank mag in België sowieso pas op 18 jaar geschonken worden. De wettelijke minimumleeftijd voor het schenken van wijn ligt op 16 jaar maar de wijnindustrie is in België minder sterk.

Het risico bestaat om gedomineerd te worden door de industrie.

De industrie is een dominante partner aan tafel bij overleg (bv. nationaal preventieakkoord Nederland). Ze beheersen vaak de vloer (bv. ook op conferenties). Ook op vlak van personeel, geld, lobbying,… tonen ze zich een invloedrijke partner en kunnen zo makkelijker hun stempel drukken.
Bovendien leren ze door samenwerking de sterktes en zwaktes van je organisatie beter kennen en kunnen hiervan door hun dominante positie misbruik maken.

Objectiviteit, betrouwbaarheid en geloofwaardigheid in onderzoek en preventie kunnen bedreigd worden

Het risico bestaat dat de industrie de onderzoeksresultaten stuurt door:

- niet de actuele gezondheidsrichtlijnen en wetenschappelijke standaarden te hanteren (bv. cutt offs van screeningsinstrumenten, richtlijn voor aanvaardbaar alcoholgebruik).
- te bepalen welke onderzoeksresultaten gerapporteerd worden. Zo wordt er soms geen rekening gehouden met onderzoeksresultaten die de belangen van de industrie kunnen schaden. En wordt er (vaak met eigen onderzoek) sterk ingezet op resultaten die deze belangen bekrachtigen. Bv. onderzoek van de industrie toont dat er meer sterkedrank wordt gekocht in het buitenland als gevolg van een recente accijnsverhoging op sterkedranken terwijl dit beeld genuanceerder is in onafhankelijk onderzoek.
- keuzes te maken in de onderzoeksmethode. Bv. NIAAA voerde ooit een onderzoek dat gefinancierd werd door de industrie, maar waarbij het onderzoeksveld zodanig afgebakend werd dat dit de resultaten gunstig beïnvloedde.

Daarnaast worden door de industrie vaak minder effectieve preventiestrategieën naar voren geschoven.

Wanneer je als organisatie, onderzoeker of gezondheidsactor samenwerkt met de industrie kan dit nadelig zijn voor je reputatie en geloofwaardigheid. Bovendien wordt je objectiviteit in vraag gesteld.
Zijn onderzoekers en gezondheidsactoren zich daar altijd van bewust? Wordt daar steeds op gecontroleerd/toegezien door organisaties? Hebben ze daar een ethische code over?

Samenwerking kan de eigenheid en positie van onderzoekers en gezondheidsactoren bedreigen

De visie en missie van de organisatie dreigen in het gedrang te komen. Daarnaast houdt samenwerking ook een financieel risico in.

2. Wat zijn de voordelen van samenwerking met de industrie?

Potentieel om impact te vergroten

De industrie heeft veel financiële middelen en resources en expertise op het vlak van marketing, beeldvorming en massacommunicatie wat potentieel biedt om de impact van gezondheidsinterventies te verhogen (impact = effect van een interventie + effect van implementatie):

- door samenwerking kunnen meer (financiële) middelen ingezet worden om gezondheidsproblemen aan te pakken.
  Bv. gokfonds in Nederland. In afwachting van het volledig operationeel zijn van dit gokfonds zou de industrie financiële middelen kunnen vrijmaken om alvast interventies rond gokproblemen te financieren.
  Bv. door betrekken van de industrie bij de onderhandelingen van het preventieakkoord in Nederland zijn er nu meer middelen ter beschikking gesteld voor preventie.
- door samenwerking kan zo een grotere doelgroep bereikt worden. Dit kan de impact van preventieve gezondheidsboodschappen substantieel verhogen.

Een samenwerking waarbij iedereen op zijn terrein opereert kan versterkend werken doordat dit een win-win situatie creëert.

De vraag is welke prijs hiervoor betaald moet worden (inspraak, beïnvloeding, …) en in welke mate de gezondheidssector die wil betalen.

Potentieel om de strategie van de industrie van binnenuit te beïnvloeden

Door samen te werken zijn er meer rechtstreekse communicatielijnen met de top van de industrie en wordt er meer geluisterd naar gezondheidsactoren. Dit creëert meer ruimte om de bedrijfsstrategie af te stemmen op gezondheidsbevorderende doelstellingen. Bv. shift in takenpakket van topmanagers om meer gezondheidsbevorderende strategieën uit te zetten; shift in budgetten voor promotie alcoholische dranken naar promotie non-alcoholische dranken.

Potentieel om meer data beschikbaar te stellen

De industrie verzamelt heel veel data over consumptiegedrag. Samenwerking met de industrie kan meer inzicht geven in gezondheidsproblemen waarover weinig data beschikbaar zijn (bv. gokproblemen) of waarover data moeilijk te verzamelen zijn (bv. per capita consumptie alcohol).

De vraag is of deze data niet standaard publiek zouden moeten gemaakt worden?
Bv. in Frankrijk is de aflevering van een goklicentie gekoppeld aan het aanleveren van gebruikersdata aan de overheid.

3. De voor- en nadelen afwegend, wat zijn voorwaarden om samen te werken met de industrie?

Onafhankelijkheid

Bij samenwerking met de industrie zijn garanties betreffende onafhankelijkheid en objectiviteit een vereiste.
Om dit te realiseren is er nood aan een onafhankelijke instantie (scheidsrechter/waakhond) die enerzijds de financiële middelen die de industrie ter beschikking stelt beheert en er anderzijds over waakt dat de integriteit van onderzoekers en gezondheidsactoren niet geschonden wordt. Op die manier wordt vermeden dat er een machtsverhouding ontstaat tussen industrie enerzijds en onderzoekers en gezondheidsactoren anderzijds.
Bv. Koning Boudewijnstichting die (onderzoeks)projecten financiert met middelen uit de industrie, maar er met een onafhankelijk beoordelingsorgaan op toeziet dat het wetenschappelijk onderzoek onafhankelijk wordt uitgevoerd.

Afbakening rol

Bij samenwerking moeten verantwoordelijkheden en rollen duidelijk afgebakend worden tussen de industrie, onderzoekers en de gezondheidsactoren. Om een gemeenschappelijk doel te bereiken is het belangrijk dat iedere actor acties onderneemt op het eigen terrein. De gezondheidsboodschappen moeten exclusief door de gezondheidssector worden uitgedragen en niet door de industrie.
Zo kan bv. niet samengewerkt worden met de alcoholindustrie om preventieve interventies rond alcoholgebruik te ontwikkelen maar is een samenwerking tussen bv. de horeca en VAD/Stichting tegen kanker in het kader van Tournee Minerale wel mogelijk.
Bovendien dient bij samenwerking een onderscheid gemaakt te worden naar type samenwerking. Er is bv. een verschil tussen structureel financieel gesteund worden en een (eenmalig) overleg.

Is het mogelijk om samen te werken met een andere industrie (bv. suikerindustrie) bij de ontwikkeling van interventies op het vlak van preventie van alcoholgebruik?

Transparantie en openheid

Bij samenwerking met de industrie is het belangrijk dat de industrie betrouwbare, niet-gemanipuleerde data beschikbaar stelt/openbaar maakt en dat het gebruik van deze data niet aan voorwaarden van de industrie gekoppeld is.

In interactie gaan met de industrie kan enkel als er openheid en een positieve attitude tegenover evenwaardige samenwerking is, met inspraak van alle partijen. Voorwaarde is dat er kritisch gereflecteerd mag worden over bv. gezondheidsrisico's van alcoholconsumptie en effectiviteit van interventies.
Hierbij zijn duidelijke spelregels nodig: de overheid kan bv. vastleggen dat enkel effectieve interventies mogen uitgevoerd worden. Monitoren van de impact van interventies is daarom essentieel. Daaraan hangt wel een kostenplaatje voor de overheid die er dan moet voor zorgen dat interventies kunnen geëvalueerd worden.

Kan het lijstje met voorwaarden voor samenwerking ooit exhaustief zijn?
Is er voldoende wederzijds vertrouwen voor samenwerking?
Zal de industrie genoemde voorwaarden aanvaarden?

Tot slot

Hoewel de meeste aanwezigen van menig waren dat rechtstreekse samenwerking momenteel onmogelijk is, blijft het wel belangrijk om vanuit een open ingesteldheid te blijven zoeken naar mogelijkheden om samen te werken en dit niet per definitie uit te sluiten.
Hoe dan ook is samenwerking moeilijk op het vlak van advocacy en lobbying omdat de belangen op dit vlak moeilijk verenigbaar zijn.